

توفارقانلى عاشيق عاباس

عباس توفارقانلى ۱۶ - نجى عصرین سونلارى ۱۷ - نجى عصرین اوللىرىنده ياشايىب ياراتمىشىر. اونون بىرسيرا شعرلىرىنده شاه عاباسلا علاقه دار حىيىلر ، شاه ظولمو اوز باشىنالىيغىندان شكايىت موتىولرى اوز عكسينى تاپمىشىر، بو اونون شاه عاباس حاكمييت ايللىرىنده ياشايىب ياراتدىيغىنى گوسترىر، توفارقانلى عاباس اوز دورونون اوستاد عاشيقلارىندا اولموشدور، او گوزل استعدادا، جوشغۇن طبع ، بويوك ياراديجىلىق قابلىتىنە مالىك صنعتكاردیر. عاشيق عاباس اثرلىرى بىزه اساسا خالقين ، عاشيقلارىن حافظه سىنده گلېپ چاتمىشىر.

تدقىقاتچىلارين دئىيگىنە موكمل مدرسه تحصىلى گورموش ، عرب ، فارس دىللرىنى اويرنمىش، عاشيق شعرىندن باشقا ، كلاسىك شعر اسلوبوندا غزل ، قصىدە، روپاعى لرده يازمىشىر ؛ لاکىن بونلار زامان كىچىكچە اونودولموشدور. يالنiz عاشيقىن بىر قىسم قوشما ، گرايىلى ، تجنىس و اوستادنامه لرى گلېپ بىزه چاتمىشىر . بىز اورتا عصر تذكرة چى و تارىخچىلارينىن يازىلاريندا عاباس توفارقانلى نىن حىيات يار اديجىلىقى حاقيىندا قىدلەر راست گلمىرىك ؛ لاکىن توفارقانلى عاباس بىزه شعرلىرى بىر چوخ قاباقجىل آداملارىن ، خواننده لرین جىب دفترلىرىنده يازىلمىش و ساخلانىلەمىش دير آنچاق بىر ساحه دا داها گىنىش منع عاشيقىن اوز شعرلىرى و « عاباس و گولگز » داستانىدیر. بىز بو شعرلىرىندن و داستانىندان اويره نيرىك كى عاباس توفارقانلى جنوبى آذربايجانىن توفارقان كىدىنده آنادان اولموش اونا گوره ده توفارقانلى تخلوصونو قبول ائتمىشىر او بىر شعرىندە دئىير:

من سنه جان دئىيم سندە منه جان

آلېش عشق اودونا منيم كىمى يان

آديم عاشيق عاباس يئريم توفارقان

گاهدان آغالا گاھدان يادا سال منى

عاشيقىن بىر چوخ شعرلىرىنده تخلوصو « قول عاباس » ، « شىكتە عاباس » و ساپىر شكىللارده ده ايشله دېلىر.

« عاباس و گولگز » داستانينا گوره ، عاباس توفارقانلى ، گولگز پرى آدىلى بىر گوزلە عاشيق اولموشدور . گولگز پرىنин گۈزلىيگىنى ائشىدىن شاه عاباس اوز پەلەوانى دلى بئجانى گۈنۈپ ، قىزى زورلا ياصفاهانا آپاردىرىمىش ، سوگىلى سىنин دالىنجا ياصفاهانا گىدىن عاشيق چاتمىش اوز صنعتى ، سوزو و استعدادى ايله سارايدا غلبە چالاراق سوگىلى سىنە قۇوشما بىلەمىشىر.

« عاباس قدرتلى بىر شاعر اولموش لىريك گۈزللەمە لر ، نصىحەت آمېز اوستادنامە لر هم ده گوزل تجنىس لر ، شوخ ، اويناق گرايىلى لار ، دىوانى لر ياراتدىيغى كىمى گۈزل داستانلاردا قوشۇش اوز دورونون ان چىركىن حادىھ لرىندىن بىرىنى يعنى « گۈزل قىزلارىن گۈزلە سارايا آپارىلماسى » مسئله سىنى مهارتىلە بىر داستانچى كىمى ايشله تمىش ياخشى بىر اثر ياراتمىشىر.»

عاشيق عاباس قودرتلى بىر صنعتكار اولدوغۇندان ياشادىغى دۇورودە هەنج بىر حادىھ يە بىگانە قالمامىشىر . اونو ئالىيم شاھلارين حاقيسىزلىيغى ، ساراى اوز باشىنالىيغى يوخسۇلارين احتىاج اىچرىسىنە ياشاماسى ، آغىر ئۇدال مخاريبە لرى چوخ دوشۇنۇرمۇش و عاشيق بو حادىھ لرە اوز مناسبىتىنى بىلەرىمىشىر. عاشيق عاباس « بىگىنلىز » رەدیفلى اوستادنامە سىنە ده دۇورودە

گۈردويو صنفى - اجتماعى برابر سىزلىيگى ، وارلىلارو يوخسۇلار آراسىندا كىskin ضدىتلىرى آچىق - آچىقچا اوز شعرلىرىنده تجسم ائتىدىرىمىشىر:

آدام وار دولانىر صحرانى دوزو

آدام وار دوشور ؟ گولى نزگىزى

آدام وار گىئيمە يە تاپماز بىزى

آدام وار آل گىئير شالى بىڭىز

آدام وار چوخ ، ايشلەر ايلە ارادە

آدام وار كى يىتە بىلەز مورادە

آدام وار كى تاپماز دونيادا

آدام وار ياغ يېئير بالى بىڭىز

آنچاق توفارقانلى عاباس آتالار سوزۇنۇن چوخ اوستالىقلا اىستفادە ئەدير ، اونلارا صىنفى ، ايجتماعى معنا مهارتىلە اوز فيكىرىنин دوشۇنجه سىنinen اىستفادە سىنە چئويرە بىلەر و بو حال يعنى آتالار سۆزو و افورىزىملەرن اىستفادە ئەر ك گۈزل اثرلىر ياراتماق بىر چوخ اوستاد عاشيقلارىن ، او جوملە دن عاشيق عاباس دا ياراديجىلىغىن موهوم خوصوصىتارىندا بىرىدىر. بو جەت ان چوخ نصىحەت آمېز اثرلىرىنده خصوصىلە اوستادنامە لرده اوزۇنۇ گوسترىر .

قىد ائتىكىمېز كىمى ، عاشيق عاباس اون التىنجى عصرىن آخىرلارى و اون يەئىنجى عصرىن اوللىرىنده آذربايغان تورپاغىندا داغىدېجى دۇدال موحاربە لرىنин باش وئردىگى بىر دۇورده ياشامىشىر.

بوزامان شهرلر ، كندرل تىز - تىز سوپىلور ، تالان ئەدىلىر . دستە - دستە آداملار يېئرلەردىن سورگون اولونوردۇلار. آغىر وئرگىلەر ، جرمى تالانلار ، سورگونلار شەھرلەر يېئرلە يېئرلە ئەدىلىمە سى آزمىش شاھين نوکىرلارى شەھر - شەھر ، كند - كند گۈزب گۈزل گلىنلارى و قىزلارى ياصفاهانا ، شاھين حرمخاناسينا آپارىرىدىلار. خالقىن بىلە آغىر مشقتلەر دووروندە عاباس توفارقانلى كوتلە لرى سەفربرلىگە چاغىراراق ايشغالچى لارا قارشى موبارىزە آپارماقا وطنى قوروماغا روحلاندىرىر.

عاباس بىر سۈزلىرى دئىير سەرفيەن

آرخى وورون سوپىو گلىسىن درىندەن

ائل بىر اولسا داغ اوينىدار يېئىنەن

سۆز بىر اولسا ضربى كەن سىنەنەر

عاشيقىن بىر شعرىنده آذربايغان خالقىن ياراتدىيغى « ائل گوجو - سئل گوجو » آتالار سوزۇنۇن استيفادە ائتمىشىر.

عاشيق عاباس شعرلىرىنده بىر زمانە سىنە شكايىت ، ناراضىلىق موتىولرىنە چوخ راست گلىرىك . او شاھلارين آذربايغانى تالاماسينا ، وار - يوخونو ، صنعتكار لارىنى زورلا باشقا يېئرلە آپارىلماسىدا دوزە بىلەمىر ، اعتراض سىنىنى اوجالدىر فرياد ئەدير.

اونون شعرلریندە آیرىليق ، انتظار ، وطن حسرتى كىمى موتىولرده قووڭى دىر :

اي عارىفلر ، قانلى فلك جىرىدىن
قوهوم دان ، ئىلدن آيرىليدىم
فرهاد كىمى چكىيم شىرىن قەرىنى
جيغا پرواز ائندى تىلل دن آيرىليدىم
يا خود بىر باشقا مثل :

شاھ حوكمو ايلە خان اوستە خان گەندى
آغلادىم ياش پېرىئە قان گەندى
قول باش آلدى ايل دوشدى جان گەندى
آخر آپاردىلار دارا گەلمە دى

عاباس توفارقانلى نين اوستادنامە لرى ده دېقتى جلب ائدىر ، بو شعرلرده اخلاقى - تربىتى فيكىرلر نجىب حسلىق تبليغ اولونور ، ايکى
اوزلولوك ، ياخىلىق ، خيانىت يالنافلىق و سايىر چىركىن صفتار پىسلە نىر.

اوزوندن بويوگۇن ساخلا يولونو
دوشىن يېزىدە سوروش عرض حالىنى
اماڭت اماڭت قوشۇش مالىنى

قوششوبىا يوخ اىستە يىن اۋزو وار اولماز

عاشقىق عاباس چوخ گۈركىمىلى لىرىك بىر صنعتكاردىر اونون شعرلرینىن چوخو سئوگى محبت موضوعوسوندا دىر.
بو شعرىن اوزوندە دە يىنسانىن معنوى عالمى اونون حقوق سوزلوغو ، كۆچىرىدى مشقىلر ، دوروون حاقسىز لىغىندان شكايت موتىولرى آيدىن
حس اولونور. عاشق خالق دىلىنىن اينجە ليكلرىدىن مهارتله استفادە ائتمىشدىر . عاباس شعرلرى عصرلار بويو خالقىن حافظە سىنە ياشامىش
يئنە اوز طراوتىنى ايتىرمە مىشىدىر.

كۈنول قوشۇ گۈيىدە قاناد بولادى
قىردى شىكار بىندى آچدى دا گەندى
ترلان دوشدو من نادانىن ئىنه
اوولايا بىلەمە دىم اوچدو دا گەندى
گۈركىلى صنعتكارىن سۆز سئچمك گۈزىل تىبىيە ، موبالىغە و باشقا بىدەيى اىفادە لرى بويوك اوستالىقلا ايشلىتمك باجا رىيغى او خوجونو حيران
ائدىر.

كۈنول ، مجنون كىمى يابىل داغلارا
اگىل ، بولالە نىن بوداغىندان اۆپ
پروانە تك دولان يارىن باشىنا
أرالا تىللرین قاباگىندان اۆپ!

توفارقانلى عاباسىسىن گرائىلى لارىدا ، صمىمى ، آخىجى و خوشالىنىڭلىك لرى حقى صنعت دىلى ايلە تصویر
اولونور :

بودور گلدى باهار فصلى
داغلارين لالە واختى دىر
آچىلىپىدىر قىزىل گوللار
بولبولون بالا واختى دىر

عاشقىغىن گرائىلى لارىندا غم ، زمين دن شىكايت موتىولرى ده اوزونو گوسترىر :

نه آغلارسان نە سىز لارسان
بىر دردى بئش اولان كونلۇم
آخىردا زونتار باغلارسان
غمە يولداش اولان كۈنلۈم

عاشقىق عاباس دىلىر ازبرى اولان جناس گرائىلى لاردا ياراتمىشدىر . بو صنعت اينجە لرى اونون حىرت آمىز يارادىجىلىق قوردىتىنە عىنى
ثىوتدور.

آناسىنان ، آناسىنان
گول ، گز ايندى گول گز ايندى
آناسىنان ، آناسىنان
گول ، گز ايندى ، گول ، گز ايندى
سن منى آغلامادا گۈر
سن منى آغلامادا گۈر
سن منى آغلامادا گۈر
گول گز ايندى ، گول گز ايندى
يارى آغ لىباسدا گۈر دوم

باری آغلی باده گئردو
باری آغلی بادا گئردو
گول گز ایندی گول ایندی
بئش ایشده عاباس دایاندی
بیر ایشده ده عاباس دایاندی
بیر ایشده عاباس دا پاندی
گول گز ایندی ، گول گز ایندی
توفار قانلی عاباس یالنیز یاشادیغی دووروده دئیبل ، سونر الاردا عاشیقلاریمیز ایچریسیند اوستاد ساییلمیش اونون عننه لری ، شعرلری
آذربایجان عاشیقلاری اوچون اورنک اولموشدور.

حسن-م. جعفرزاده

هفتنه نامه ی سهند تبریز (تبریز) شماره ی ۳۷ - ۱۸ - ۱۳۸۴ / ۸ / ۱۸ - برگردان از کتاب "شفاهی خالق ادبیاتی" اثر پاشا افندیف ، الفبای کبریل

عاشق عباس و گولگز

عاشق داستانلاريميز ايجريسيينده اوز بديعى ديرى اعتبارى ايله " Abbas و گولگز " اوئنملى يئر توتوب.

Abbas و گولگز داستانىنин بير نىچە واريانىتى واردىر. پروفسور م. ح. طهماسىين يازدىغىنا گۈرە بونلار اساساً ايکى واريانىت اطرافيenda بىرلىشىر. بير واريانىتى گوره شاه عباس عالت گوسترك آداملارى طرفيندن تو تولوش عاشق عباسى و حرمخانىا گىتىرىلىميش پرىنى آزاد ائدىر. باشقا بير واريانىتى گوره ايسه حرمخانادا گىتىرىلىميش توپلانمىش قىزلارين آتا و قارداشلارى عصيان قالدىرىر، كاروانا هجوم اندرك اسirلىرى آزاد ائدىر، اولومە محكم اولونموش عاشق عباسى خلاص ائدىر!

" Abbas و گولگز داستانىنин اساس ادعاسىنىن خالق كوتلەرىنин شاه عباس اىستىيدادينا، ظولمونه قارشى موبارىزە و نفترى تشکيل ائدىر. بودا داستاندا بير سيرا مسأله لە باغلى دير. تارىخدن معلومدور كى شاه عباس قدار، ظولمكار، آمانسىز بير حوكمدار اولموشدور. اونون واختىدا رحمتكش خالق، موحارىبە، آجيلىق و سفالىتنى باشقا بير شئى گورمىشىدىر. بونلاردان علاوه او تابع ائتىدىگى اولكەرلە قادر جاسىندا رفتار انتمىش، آغير فىزيكى جزالار ايشلتىمىش كوتلەمىش قىرغىنلار تورتىمىشىدىر. شاه عباس توركىيە اور دولارى ايله موحارىبە ائتىدىگى زامانلاردا دو شەمنىزىنى كىچە جەبى يېرلەدە اولان شەھر و كورپولرى داغىدىر، اهالى نىن بير حىصەسىنى محو ائدىر. بير حىصەسىنى ايسە زورلا باشقا رايون لارا (شەھرلە) كوچوروردو. مىثل اوچون شاه عباسىن امرى ايله گنجە طرفە ياشاييان يېرلى - چادىرلى قېيلەمىسى تامامىلە محو ائدىلىمىشىدىر. ايران دىپوتىز مىنە (سيخينتىسىنا) قارشى تئز- تئز عصيان ائدن آذربايجان قېيلەرىنى خوصوصىلە تكەليلارى شاه عباس كۈرپەدەن قوجاسىندا قدر قىلىنجان كېچىرىمىشىدىر.

شاه عباسىن آذربايجاندا تۇرتىدىگى جانىتلەر حاقيندا تارىخدن چوخلۇ مىثاللار گوستركى اوilar. بونون بو اوز باشينالىغىلار حاقيزىلىقلار خالقين معنوياتىندا سىلينىز ايزلەر بوراخىرىدى.

شاه عباسىن ظولمو حاقيندا آذربايغان خالقى ايجريسيينde كلى مقداردا ناغىل و روایتلەدە دولاشماق دادىر. شاه عباسىن دىپوتىز مىنە (سيخينتىسى)، اونون آمانسىز حوكمرانلىغىنى بؤيووك آذربايغان يازىچى و موتىكىرى م. ف آخوندوف "الدانمىش كواكىب" اثرينده چوخ گۈزەل تصویر انتمىشىدىر. معلومدور كى شاه عباسىن حاكمىيەت باشينا كئچەبى دوورە قدر، صفوى دولتى آذربايغان دولتى ايدى. شاه عباس حاكمىيەتde اولان قىزلىباش آذربايغان طايفالارينى سارايدان و قوشونون ترکىيەن كىنار ائدىر. اولكەدە فارسیلاشدىرما سىاستى يورودور. شۇبەسىز، بونون بونلار خالق روایت ناغىل و داستانلاريندا بولىپ درجهدە اوز عكسىنى تاپىرىدى كى بونلارين ان گوركىلى سى " Abbas و گولگز " داستانى دير. شاه عباس حؤكمراڭلىغىنин ان قدار، رذىل جەتلىرىنندن بىرى خالقين گۈزەل قىزلارىنى زورلا حرمخانىا توپلاياراق عۇمۇرلۇك بدېخت انتەمىسى ايدى. بو عمومىت ايله صفوى حؤكمراڭلىغى دۇرۇنون يابىلىميش و ان وحشى عادتى ايدى. خالقين وطنىنى ضبط انتىك، وار- يوخونو تالاپىپ آپارماق، اوغا مادى جەتىن ضربە ووروردو.

كۈزەل كلىن و قىزلارى شاه حرمخاناسىنا آپارماق ايسە داها بويوك معنوى سارسینتىلارا سىبب اولوردو. بونو خالق هئچ واحت اونوتمور. اوغا قارشى ناغىل و داستانلاريندا، بولار مادە صۈحبىت آچىر. اوز نىفرتىنى، كىنинى، قضىيىنى بديعى لوحەرلە ابديشىرىرىدى.

شاه عباسىن قىزلارى حرمخانادا چوروتەمىسى حاقيندا بير چوخ منبعىرە معلومات وئرپەمدەدىر. م. ف. آخوندوفون "الدانمىش كواكىب" يىنده بىلە بىر يېر وار: شاه موقۇتى او لاراق حاكمىيەتىنەن ال چىكىر. حرمخانادا اولان حرملىرىنى دە طلاغىنى وئرمەك قرارىنا گلىر. قادىنلارين بير چوخ باشقا علاجى او لمادىيەن گۈرە يىنە حرم كىمي قالماغا راضى او لور. ايکى نفرايسە اوز وطنلىرىنە قايتىماگى اوستۇن توتور. بونلاردا بىرى كۈرچۈزىدىر. " او بىرسى دىلەر قزوين اهللىنىن بير تاجىرىن قىزى و بىر جاوان و خوشرو او غلانا نامزدالىدى. خوبۇ او لماق اوچون غافلتن شاهين دلالارينىن چوغولچولوغۇ ايله آتاسىندا موطالىبە او لونوب، شاهين حرمخاناسىنا داخل اولموشدو، ذكرى او لونان كېفىيەتى اوز آزىزسىنە يېتىشىمە و اسيطە بىلەپ آتاسى ئوينە قايتىدى و نامزدىنە واصىل او لۇدۇ.

بو تارىخى حقىقت او زامانلار آذربايجانا كلىميش آوروپا سياح و تارىخىلىرىنندە شاماخىدا شاھىدى او لودوغۇ بىر حادىشنى ناغىل ائدىر. مثلا هولند(هلن) سياحي جان سىترىپس "اوج سياحات" آدلى اثرينده شاه عباسىن حاكمىيەتى ايللىرىنده شاماخىدا شاھىدى او لودوغۇ بىر حادىشنى ناغىل ائدىر. او اولجە گوسترىر كى، شاه عباسىن تابعىلىكىنەن يېرلى قۇدداللار اوز حمايكەرىنندە اولان كىنلەردىن گۈزەل قىزلارى سىچىپ، زورلا شاه حرمخاناسىنا گوندرىمە يە بورجۇيدولار. سونرا سياح گوسترىر كى شاماخى ايلتىنەن دە شاھ اوچون ٥٠ گۈزەل قىز و اوغلان بىيغىلە. بونون اوچون شاهين امرى ايله اعلان او لوندو كى هركس ايکى ياشىندا ١٧ ياشىندا قدر او شاقلارى ايله معين او لونموش يېرە توپلانمالى دير. بورادا "شاها لايىق" و "گوناھسىز او شاقلار" ئى سىچىنەن سونرا ھامىسىنى شاماخى يَا توپلايىرلار. سىچىنلار آخرىنچى توپلانمىشىدان سونرا و الدينلىرىن نالە و غانلارى ئاتىدا ايصفاھانا يولا سالىنلار. مؤلف گوسترىر كى كىمین پولو وارسا، او لادىنى ساتىن آليپ، خىلاص ائدىر، يوخسوللارين او شاقلارى ايسە زورلا آپارىلىرىدى.

Abbas و گولگز داستانىندا خالقين شاه عباسىن محض بو سياستىنە سونسوز نىفرتىنى اوز بديعى ايفادىسىنى تاپمىشىدىر. " Abbas و گولگز " داستانىنин يارىنماسى و فورمالاشماسى بارده موختلىف فيكىرلە وار. عاشق عباسىن شعرلىرىنى توپلايىب چاپ ائتىدىرن ح. على زاده و اختى ايله بولاقدا بىلە بير قيسا معلومات وئرمىش دير. " عاشق عباس گئنج ياشلاريندا مشهور باتمانقلينج محمدخانىن باجىسى گولگزپەرىنى سئوپەر. گولگزپەرىنىن آرخاسى جا تبرىزە گىندير. او طرفمن شاه عباسدا قىزىن گۈزەللىك سوراغىنى آليدىغى اوچون اوز پەلوانى بېجانى تبرىزە- قىزى گىندرىر. عاشق عباس هله تبرىزە چاتمامىش بېجان زورلا قىزى آليپ شاه عباسا آپارىر.

عاشق عباس تبرىزە كلىب احوالاتى بىلە- بىلمىز يىنە گولگزپەرين آرخاسىجا ايصفاھانا يولا دوشور. شهرە چاتىپ و چىتىنىكەدە او لىسا سئوگىلىسىنە قورۇشۇر.

روايىتە گۈرە عاشق عباس بولۇغى سەرەتلىك ساي سىز- حساب سىز شعرلە سۈپەلىمەر كى، عاشقىلاردا او شعرلە اساسلاراق عاشق عباسىن گولگزپەرى ايله سئوپەمىسىنى بير ماجىالى بؤيووك داستان شكىنەن ناغىل ائدىرلار.

گۈرۈنۈپ كىمى بورادا داستانىن عاشق عباسىن شعرلىرى اساسىندا سونراكى سونراكى طرفيندن ياردىلىدىغى گوسترىلىر. سونداكى دئورىدە، ح. أراسلى، م. ابراهيموف، آ. آخوندوف، م. سيداوف و باشقۇلارينىندا مقالە و كتابىندا همین فيكىرە راست گلىرىك. م. ح. طهماسى

آذربایجان خالق داستانی (اورتا عصرلر) آدلی اثرینده "عاباس و گولگز" داستانینین يارانماسی بارده دیگر بیر مولا حیظه ایرلی سورور. م. ح. طهماسبیه گوره "عاباس و گولگز" داستانینین يارادیجی سی عاشق عاباسین اوزودور. داستاندا اساس قووه عاشق عاباسلا گولگز پرینین داخلی هیجانلارینین تصویرینه وئریلمیشdir. اثرين سونونا قدر عاباسلا، گولگز آیریلیق کئچیرir. عاباس ساده بیر ائل عاشقی، شاه عاباس ایسه بیوک بیر حوكمداردیر.

محض اونا گورده عاباس موباريزه، قهرمانلیق، دويوش يولونو دئییل، صنعت ايله غلبه قازانماق يولون سئچمه يه مجبور اولور. عاشقی خپلاس ائنجك يگانه عاملی اونون ايستعدادي صنعتی ایدی. تبریزدمن گولگز پرینی آپاریرلار. بیوک بیر کاروان گئدير. بو کاروانی دھلی بئجان آپاریر. گولگز پری کاروانین قاباغیندакی کجاو مدھir.

عاباس تبریزدن ایصفاهاندا قدر کاروانین آرخاسیجا گلیر. اور ھکینین دردلينى يول اووزونو اوخدو غو قوشمالاردا ایفاده ائدير. دؤوریدن شیکایت، فلکدن ناراضیلیق بو قوشمالارین اساس مضمونونو تشکل ائدير.

هانی بو اولکه ده عدالت دیوان؟!

بوخ کیمسه ائیلهسین در دیمه درمان

ھئچ اینصافا گلمز بی انصاف سربان

سربان چکر مايا بوز لار نر گئدر

بو سوزلر عاشق عاباسین فردی اضطرابلاریندان دوغمور. "ھمین شعرلر گوستیرىكى عاشقین شخصى طالعى و حیاتى عموم خالق فاجعه سیندن تجدید او لونمايمىشdir" عاباسين بو شعرلری دیلدن- دیله ماجلیسدن- مجلیس دولاشىغجا، عصر دن- عصره كچدىكچه ايشلەنir و جىلالانir، خالقىن آرزو و دوشونجهلىرى ايله قاینابىب قارىشىر، بىتلەپكە بىر صنعتكار طرفىندن شاه ايستىدادى علیمەن دئییلمىش، قوشمالار عمومى خالقىن دردى، كدرى و هیجانلارى كىمى، نىشانلىلارى، باجى و قىزلارى زورلا شاه ساراي و حرمخاناسينا آپارىلان مېنلە ئىنسانلارین اضطرابلارى كىمى عمومى لشمىشdir:

مجلیسیمه صراھىلر دوزولدو

عینىم ياشى قابدان قابا سوزولدو

آغا عاباس الين ياردان اوزو لدو

بو گون آخر زامان اولموش، آى اولموش!

عاباس يالقىز، كىمسەسىز بير عاشقىدیر. گۈز گوره-گوره اونون دونيالار قدر سئوگىلى سىنى ئىندن آلیب آپاريرلار. اونون ھئچ بير شئىه گوجو چاتمير. بئله بير زاماندا شوبەھسىز، او دا يا آغلامالى، يا يالوارمالى، يادا زمانىھ لعنلر ياغىرمالى دىر:

من عاباسام ھئچ واخت سؤيلەمم يالان

ائليمه اولكمە سالدىلار تالان

خوجا، دلى بئجان، اشوردى خان،

قويما دلى بئجان يارىمي آپاردى؟!

ايصفاهاندا عاشق عاباس شاه عاباسلا اوز- اوزه گلير. داستانين بو حىصەسیندە شاه عاباسين ساراي ظولمو، جزا اوصوللارى حاقىندا موھوم (اۇنلى) تصویرلار وئريلir. عاشق عاباسى گۈرمن، اونون گولگز پرینين نىشانلى سى اولدوغونو بىلەن شاه عاباس در حال اونو زهر قويوسونا سالماغى امر ائدير.

داستاندا تصویر ائديليدикىنه گوره، عاشق عاباس حاق عاشقى اولدوغوندان زهر قويوسوندا ساغ- سلامت قالير. شاه بوندان سونرا موختليف حيلەرde ال آتىر. گولگز پرینين پالتارىنى بير قارىيا كىتىدىرىپ سارايا كەتتىرىپلر. قارى عاباسين اوزونه دورور كى، عاشق عاباس دئییل، شاه عاباسى سئورى و ساير..... لاکىن بو تىبىرلارين ھئچ بيرى باش توتمور. شاه عاباسين "غضبى آرتىر، آغزى كۈپوكلەنir" جlad چاغىرير.

عاشق عاباسى دار آجاجىنا آپاريرلار. او، اوزونو گولگزه طرف توتاراق اوخويور

دوروم، دو لانىم باشىنا

آلا گۈزلو يار گئدirm

اولسىم بويونا صاداغا (صدقە)

قالسام اينتىطار گئدirm!

عاباسى اولوم آياغىندا گورهن گولگز پری اوزونو سئوگىلى سىنى اوستونه آتىر. بو صحنه داستاندا بئله تصویر اولونور: " من بوندان آيرىلما ياجاغام، منى ده بونلا اولدورون". عاباس بير اوزونه باخدى، بير بويوننا سارىلمىش پرى يه باخدى، بىرده دئونوب بير دار آجاجىنا، جلادا باخدى، اورھىي غوبار (غبار) ئىللەدى، تكلىك كىمسەسىزلىك اونا اثر ئىللەدى، يوردو، آداملارى يادينا دوشدو. باتمان قىلىنج گلەپ گۈزونون قاباغىندا دوردو. سازى سىنه سىنه باسيب دئى:

شاه حۆكمویلە خان اوستونه خان گئتدى

آغلا دىدم ياش بىرینە قان گئتدى

قول بوشالدى ديل دولاشى، جان گئتدى

آخر آپاردىلار دارا، گلمەدى

گۈروندو يو كىمى يوخسول بير عاشقىن نىشانلى سى ئىندن آلینir، مەنلىگى حئىثىتى تاپالانir، سون نتيجەدە دار آجاجىنا آپاريلir. لاکىن عاشق اولوم آياغىندا اوز سئوگى سىندىن، مقصد و قايىسىندان دوغور، حتا اولومدە ووقارلا گئدير. داستاندا بير سира ايکىنجى در جەللى صورتلرده

واردیرکی بونلاردان بیری لوت قنبردیر. بو آدام تبریزدمندیر. عاشيق عاباس ايلك دفعه تبریزده اونونلا تانيش اوپور. قنبر عاباسا چوخ بؤيوك كومك گوستهير.

لوت قنبر وفالى دوستدور. او دوست يولوندا جانيندان بئله كئچميه حاضيردир. شاه عاباسين آداملارى گولگزپرئى زورلا آپارديقدا عاباسى احوالاتدان بئله آگاه ائدير:

باشينا دوندويم قوربان اولدوغوم
عاباس آپاردىلار يارينى سنين
آيشيب اودونا بوريان اولدوغوم
عاباس آپاردىلار يارينى سنين

”عاباس و گولگز“ داستانىندا ديگر خالق رومانلاريندا اولدوغو كىمى، وطن محبتى ده ايفاده ائديلمىشdir. بو عاباسين وطندن آيرى لاراق گولگزپرئى نين آرخاسىجا گزدىگى يېزىلدە دئىيگى فوشمالاردا خوصوصىلە قووتلى دير. او ائليندن، دوغما يوردوندان آيرى دوشدويو اوچون هميشه ناراحتاتدیر، درد چكىر وطنينى هئچ ياددان چىخارمیر:

آيرى دوشوم وطنىمدىن ئىليمدىن
بولبولمدىن، گۈلشنىمدىن گولومدىن
من نه دئىيم سى اينجىدىن دېلىمدىن
حسرت قالىيم من، درىيم گولوم يار!

بوتون دئىيلانلارنىن گۈروندويو كىمى ”عاباس و گولگز“ عاشيق داستانلاريمىزىن ان گۈزلە ادبيا- بديعى دەيرلى اعتبارى ايله ان اهمىتىسى ساپىلا بىلر. بو داستان زامان كىچىكىچە داھادا موكلشىش، تىك بىر عاشىغىن، بىر صنعتكارىن دوشونجەلرى، دويغولارى، ايسە و اضطرابلارى چىخاراق كولنكتىر يارادىجىلىق مەحصلۇنا چئورىلمىشdir.

*نشرىه ئىنۋىد آذربايجان (اورومىيە) 'شمارە ئى ۱۳۸۲ - ۱۹ مەر ۳۱۷- ترجمە از كتاب آذربايجان شفاهى خالق ادبىاتى - الفبى كىريل از پاشا افنديف)
كۈچۈن: حسن-م. جعفر زادە